

Πρόλογος

Ο συλλογικός αυτός τόμος αποτελεί τη συνέχεια και τη μετεξέλιξη του βιβλίου της Α. Καλαντζή-Αζίζι (1992) *Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου*. Η ανάγκη για την έκδοση ενός τέτοιου βιβλίου προέκυψε αφενός μεν από τις σημαντικές εξελίξεις που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στον τομέα της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής θεραπείας σε παιδιά και εφήβους και αφετέρου από τον ολοένα αυξανόμενο προβληματισμό των εκπαιδευτικών για τη δική τους αποτελεσματική συμβολή στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μαθητές τους στο σχολείο. Και οι δύο επιμελήτριες του βιβλίου είχαν από καιρό κάνει ξεχωριστά η καθεμία τη διαπίστωση για την αναγκαιότητα του βιβλίου. Η υπογράφουσα μάλιστα είχε ήδη από το 1998 αρχίσει να συλλέγει το σχετικό υλικό. Αυτό, υπό μορφή πανεπιστημιακών σημειώσεων με τίτλο *Η γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση για τη μάθηση και τη συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο: Προοπτικές ομαλής εξέλιξης, προσαρμογής και πρόληψης*, χρησιμοποιήθηκε για τα μαθήματά της, εκτός από το Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, και στο Ερευνητικό Πρόγραμμα *Ακαδημαϊκή και Επαγγελματική Αναβάθμιση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (Πρόγραμμα Εξομοίωσης). Όταν, λοιπόν, η κ. Καλαντζή-Αζίζι μου έκανε την τιμή να μου προτείνει συνεργασία για την υλοποίηση του πονήματος αυτού τα πάντα ήταν ώριμα και το βιβλίο ξεκίνησε την επομένη κιόλας.

Οι μέρες και οι ώρες της συνεργασίας μας υπήρξαν πολλές. Με την πείρα της πολυγραφότατης κ. Καλαντζή-Αζίζι το κάθε βήμα μας προγραμματίστηκε μεθοδικά, με προσοχή και ακρίβεια. Με αυτό τον τρόπο οριοθετήθηκαν οι στόχοι και το περιεχόμενο του βιβλίου βάσει των οποίων ορίστηκαν και οι συγγραφείς οι οποίοι θεωρούνται οι πλέον ειδικοί για τα θέματα που ο καθένας επεξεργάστηκε. Τα τελικά κείμενα είναι προϊόν πολλών αναγνώσεων και αλληπάλληλων διορθώσεων. Αυτό που μας ενδιέφερε κυρίως ήταν το βιβλίο και το περιεχόμενό του να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα και να καλύπτει τις ανάγκες του Έλληνα εκπαιδευτικού στον τομέα

της αντιμετώπισης και πρόληψης προβλημάτων προσαρμογής των μαθητών τους στο σχολείο. Χρειαζόμαστε ένα βιβλίο που να «παντρεύει» τη θεωρία με την πράξη, ένα εγχειρίδιο για τον δάσκαλο που να τον καθοδηγεί πώς να αντιλαμβάνεται και να εκτιμά σωστά το πρόβλημα του μαθητή του, δηλαδή να μην το παρερμηνεύει, και ως ένα βαθμό να μπορεί να το αντιμετωπίζει. Θέλαμε επίσης ένα βιβλίο που να βοηθάει τον δάσκαλο να μην κάνει λάθη τα οποία είτε επιδεινώνουν το πρόβλημα του μαθητή του είτε τον προδιαθέτουν σ' αυτό, καθώς κι ένα βιβλίο με τη βοήθεια του οποίου ο δάσκαλος να μπορεί να δημιουργεί ένα σχολικό περιβάλλον που συντελεί στην πρόληψη προβλημάτων. Αυτό ήταν το κύριο ζητούμενο και ελπίζουμε να το έχουμε επιτύχει.

Θεωρούμε ότι η εμπλοκή των δασκάλων στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των δυσκολιών προσαρμογής των παιδιών είναι απαραίτητη για τρεις πολύ βασικούς λόγους:

- α. Οι δάσκαλοι είναι, μετά τους γονείς, οι σημαντικότεροι ενήλικοι στη ζωή των παιδιών.
- β. Τα παιδιά συμμετέχουν μεν ενεργά στη δημιουργία του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, δεν παύουν όμως να είναι και πολύ ευάλωτα στις επιδράσεις που δέχονται από αυτό, σημαντικό μέρος του οποίου αποτελούν οι δάσκαλοί τους.
- γ. Οι γνωσιακού-συμπεριφοριστικού τύπου παρεμβάσεις (στις οποίες αναφέρεται το βιβλίο) είναι οι παρεμβάσεις εκείνες που κατεξοχήν και τεκμηρωμένα μπορούν και πρέπει να εφαρμόζονται στον φυσικό χώρο του μαθητή, δηλαδή το σχολείο, με την ενεργό συμμετοχή και του δασκάλου.

Το βιβλίο απαρτίζεται από *δύο κύρια μέρη*. Το *πρώτο μέρος* περιλαμβάνει τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο εισάγεται στο θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται το γνωσιακό-συμπεριφοριστικό πρότυπο παρέμβασης. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται διεξοδικά στις μεθόδους αξιολόγησης των προβλημάτων των μαθητών που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός και υποδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτό. Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναφέρεται με λεπτομέρεια στις παρεμβατικές τεχνικές και στον τρόπο που αυτές μπορούν να εφαρμοστούν στην τάξη. Σημειώνουμε εδώ ότι όλα τα κεφάλαια του βιβλίου με πρακτικό περιεχόμενο είναι εμπλουτισμένα με χαρακτηριστικά παραδείγματα που υποδεικνύουν τον τρόπο εφαρμογής της παρέμβασης την οποία προτείνουν και αναλύουν.

Το *δεύτερο μέρος* του βιβλίου αναφέρεται στα πιο συνηθισμένα προβλήματα προσαρμογής των μαθητών, καθώς και στον τρόπο αντιμετώπισης του καθενός από αυτά. Ειδικότερα το δεύτερο μέρος χωρίζεται σε *πέντε ενότητες*. Στην *πρώτη*, που αποτελείται από ένα κεφάλαιο, ορίζονται και αναλύονται οι δυσκολίες προσαρμογής που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι. Η *δεύτερη ενότητα*, με τρία κεφάλαια, είναι αφιερωμένη στις μαθησιακές δυσκολίες και στους τρόπους αντιμετώπισής τους από τον δάσκαλο στο πλαίσιο του γνωσιακού-συμπεριφοριστικού μοντέλου. Την *τρίτη ενότητα* απαρτίζουν δύο κεφάλαια που αναφέρονται σε προβλήματα εξωτερικευμένης συμπεριφοράς, τα οποία σχετίζονται άμεσα και με προβλήματα μάθησης, όπως είναι η διάσπαση προσοχής, η υπερκινητικότητα, η διαταρακτικότητα και η επιθετικότητα, καθώς και στους ενδεικνυόμενους τρόπους αντιμετώπισής τους από τον δάσκαλο. Προχωρώντας στην *τέταρτη ενότητα* θα βρούμε τρία κεφάλαια αφιερωμένα στις συνηθέστερες δυσκολίες εσωτερικευμένης συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουν τα παιδιά σήμερα, όπως είναι το άγχος, η συστολή, η κατάθλιψη. Και αυτά τα κεφάλαια ασχολούνται σε μεγάλη έκταση με τους τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών στην τάξη και είναι εμπλουτισμένα με τα απαραίτητα παραδείγματα. Η *πέμπτη και τελευταία ενότητα* με τα τρία πρώτα κεφάλαιά της είναι αφιερωμένη σε παρεμβάσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν σε ομαδικό επίπεδο μέσα στην τάξη είτε για λόγους επανόρθωσης είτε για λόγους πρόληψης. Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της ενότητας αυτής αναφέρεται στον εθελοντισμό και αποτελεί μια πρωτότυπη εναλλακτική πρόταση προληπτικής παρέμβασης στο πλαίσιο της σχολικής τάξης.

Μαρία Ζαφειροπούλου

Καθηγήτρια

Εργαστήριο Εξελικτικής Ψυχολογίας και Ψυχοπαθολογίας

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αθήνα, 1η Μαρτίου 2004